

Hennadii Khrystokin, Iryna Verkhovtseva, Marutian Rena

EPISTEMIC ARCHITECTURE OF SECURITY: PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR RESEARCHING INFORMATION AND COGNITIVE SECURITY IN THE CONDITIONS OF CYBER-SOCIETY

Introduction. The question of what exactly is being protected in information security has ceased to be purely rhetorical. Russia's full-scale aggression against Ukraine demonstrated that the most vulnerable object of attack is not infrastructure, but society's ability to distinguish real from constructed. This article develops the concept of structural correlation of rationalities proposed in a preceding study (Khrystokin, Verkhovtseva, and Slyusar 2025). **The aim and tasks.** The article aims to substantiate the concept of epistemic architecture of security as a philosophical and methodological framework for analysing information and cognitive security in cyber society and to show how artificial intelligence transforms threats to this architecture. **Research methods.** The study draws on Stepin's typology of scientific rationality, Longino's social epistemology, Habermas's theory of communicative action, as well as Foucault's concept of regimes of truth, Floridi's concept of the infosphere, and Gillespie's analysis of platform architectures as epistemic actors. **Research results.** The epistemic architecture of security is a four-pole structure whose dimensions – verificational, communicative, narrative, and identificational – stand in a necessary mutual dependency. The verificational dimension addresses the establishment of facts. The communicative dimension concerns the architecture of information flows and their distribution across audiences. The narrative dimension governs the interpretation of events. The identificational dimension encompasses cognitive biases and identity processes that enable manipulation. Artificial intelligence is analysed as an actor that attacks all four dimensions simultaneously. The concept of epistemic resilience is introduced as the society's capacity to restore the integrity of this architecture after an attack. **Conclusions.** Epistemic resilience is a systemic property of the interaction between institutions, social practices, and individual skills. The concept of epistemic architecture of security develops the structural correlation of rationalities proposed in the preceding study, transferring it from the level of scientific cognition to the level of public cognition and providing both a diagnosis of vulnerability and a criterion for its restoration.

Keywords: *epistemic architecture of security, cognitive security, information security, structural correlation of rationalities, epistemic resilience, communicative dimension, narrative security, artificial intelligence, cyber society, de-instrumentalization of rationality.*

Дата першого надходження: 02.02.2026.

Дата прийняття до друку: 31.03.2026.

Дата публікації: 28.05.2026

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.1.21228>

УДК 2-1:2-9:130.3(045)

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНОЇ ТЕОЛОГІЇ
В ІСТОРІОГРАФІЧНОМУ РАКУРСІ**

Сергій Шевченко

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
ex.theology@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0002-9713-3402>

Анотація. Дана розвідка зосереджується на історіографічному та історико-філософському аналізі специфіки співвідношення та взаємовпливу християнської теології та екзистенціалізму. Доводиться, що вивчення методологічної та ідейної кореляції екзистенціалізму і християнської теології на теоретичному релігієзнавчому рівні, і, особливо, яке стосується періоду функціонування та розвитку так званого постекзистенціалістського мислення, лише розпочинається. Зарубіжні дослідження підтверджують доволі явну довірливість у визначенні та класифікації головних постулатів релігійних філософів та теологів, як екзистенціалістів, так і екзистенціальних мислителів, що засвідчує наявність методологічних суперечностей в оцінці феномену класичного екзистенціалізму загалом та екзистенціальної теології зокрема (Г. А. Слейта, М. Вестфаля).

Ключові слова: християнська теологія, екзистенціалізм, екзистенціальна теологія, екзистенціальна діалектика, постекзистенціалістське мислення, філософія релігії

Вступ

Проблема синтезу класичного екзистенціалізму з християнською теологією, зокрема імплементація екзистенціалістських ідей в теологічне мислення американськими теологами Говардом Александером Слейтом та Мерольдом Вестфалем на світоглядному та методологічному рівні, залишається актуальною та малодослідженою в середовищі української історико-філософської та релігієзнавчої думки. Тому вивчення методологічної та ідейної кореляції екзистенціалізму і християнської теології на теоретичному релігієзнавчому рівні, і, особливо, яке стосується періоду функціонування та розвитку так званого постекзистенціалістського мислення, лише розпочинається. Однією з істотних тем такого вивчення є дослідження специфіки становлення та розвитку екзистенціальної теології.

Мета та завдання дослідження

Метою даної розвідки є аналіз особливостей співвідношення та взаємовпливу християнської теології та екзистенціалізму. Завдання полягають у докладному висвітленні широкого масиву, передусім, зарубіжних та українських джерел, присвячених дослідженню творчості Г. А. Слейта та М. Вестфаля, видатних представників екзистенціальної теології.

Методологія дослідження

Методологія дослідження опирається на системний, історичний, діалектичний та аналітичний підходи, що створили умови для об'єктивної інтерпретації складних процесів інтеграції екзистенціалізму з теологією. Компаративний, герменевтичний та контекстуалізаційний методи дозволили проаналізувати, порівняти, співставити та

синтезувати різноманітні думки, погляди та оцінки дослідників спадку сучасних американських теологів ХХ-ХХІ століття, маловідомих в Україні.

Результати дослідження

Якщо Пауль Тілліх та Джон Маккуоррі стояли у витоків концептуалізації екзистенціальної теології, то у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття її ідейно почали представляти, насамперед, Г. А. Слейт та М. Вестфаль – сучасні американські теологи та релігійні філософи зі світовим ім'ям.

Г. А. Слейт протягом свого довгого життєвого і творчого шляху (спочив 23. 01. 2010 р. у віці 90 років) очолював незмінно понад двадцять років кафедру філософії в Університеті Маршалла; до кінця життя був почесним професором Університету Маршалла та Університету Південної Флориди; у 1993 – 1999 рр. – членом Філософської асоціації Західної Вірджинії, а в 1966 – 1967 рр. та 1983 – 1984 рр. – її президентом; постійним членом Американської філософської асоціації, Американської асоціації університетських професорів, Американської академії релігії; протягом багатьох років був головним редактором серії “Сучасний екзистенціалізм Поряд з науковою діяльністю Г. А. Слейт брав активну громадську участь в релігійному житті Методистської церкви в США, будучи висвяченим (1943 р.) в духовництво Методистської церкви в якості пресвітера (старійшини). Авторству американського мислителя належить ціла низка ґрунтовних філософсько-теологічних праць (Slaatte 1962; 1971; 1982; 1984; 1988; 1995; 1997), значна частина яких присвячена проблемі впливу ідей С. К'еркеґора, М. Бердяєва та екзистенціалізму загалом на формування сучасного теологічного мислення. І цей вплив чітко простежується в екзистенціальній теології самого Г. А. Слейта.

На сьогодні і в зарубіжній, і в українській історико-філософській та релігієзнавчій літературі, за виключенням праць К. Ю. Райди (1998; 2009), фактично також відсутні будь-які дослідження релігійно-філософських і теологічних ідей цього американського мислителя.

Водночас інша частина дослідників спадщини Г. Слейта, зокрема і українських, на превеликий жаль, знайома з ним, як це засвідчують їхні розробки, лише опосередковано, через дослідження творчості М. Бердяєва. Мова йде про працю Р. А. Горбаня “Есхатологічна перспектива історії в інтерпретації Миколи Бердяєва” (2014), в якій серед перерахованих прізвищ зарубіжних дослідників творчості М. Бердяєва згадується і Г. Слейт. На думку Р. А. Горбаня (2014, 15), Г. А. Слейт поряд з іншими західними дослідниками релігійну концепцію М. Бердяєва реконструював “без будь-яких елементів аналізу та критики”. Втім, на наш погляд, такі висновки є поверховими та переважно суб'єктивними, що свідчить про необізнаність або недостатнє розуміння концептуального навантаження творів Г. А. Слейта, які підтверджують успадкування й розвиток автором

основних положень екзистенціальної діалектики С. К'еркеґора та М. Бердяєва у наш час.

Звідси випливає й необхідність формулювання й додаткових завдань у вивченні специфіки поєднання екзистенціалізму з богослов'ям, які є невідокремлюваними від необхідності подальшого дослідження феномену екзистенціального та його ролі у процесі історичного формування екзистенціальної теології як специфічного напрямку сучасного теологічного мислення. Це завдання також, на нашу думку, неможливо виконати поза історико-релігієзнавчим дослідженням процесу формування сучасного мислення у зв'язку з його постійною трансформацією та екзистенціалізацією, наочним прикладом чого і є екзистенціальна есхатологія Г. Слейта та застосування ним парадоксу як екзистенційного методу.

Одним з найвідоміших екзистенціальних феноменологів релігії, теологів та філософів сучасної доби є почесний професор Фордхемського університету – М. Вестфаль, який і досі на заслуженому відпочинку веде активну наукову діяльність.

Для зарубіжних дослідників та своїх співвітчизників М. Вестфаль є живою легендою, а його погляди називають “пророчими”. Так збірник “Дивлячись крізь призму таємного: роздуми над герменевтичною епістемологією Мерольда Вестфалья” (2009) відкриває стаття редактора цього видання – К. Пат “Презумпція невинності: пророча філософія релігії Мерольда Вестфалья”, в якій М. Вестфаль визнається “одним з найбільш креативних і впливових феноменологів релігії за останні два десятиліття” (Putt 2009, 3). Дослідниця ставить М. Вестфалья на один щабель з К. Рашке, М. Тейлором, Ч. Вінквістом, Е. Вишгород і Дж. Капуто. Останній, до речі, є близьким другом М. Вестфалья і його стаття також представлена у згаданому збірнику. У ній Дж. Капуто аналізує особливості критики М. Вестфалем онто-теології (Caputo 2009).

М. Вестфаль довгий час перебував в когорті тих американських мислителів, які використовували континентальну філософію для розробки нових, інноваційних підходів до релігійних і богословських досліджень. Його думка прагнула не тільки до простого коментування європейської філософії, але й використовувала її в якості “сировини” для створення однозначно американського різновиду філософської теології. А його теологія поряд з теологією П. Тілліха, Г. А. Слейта та інших відомих авторів методологічно була укоріненою в екзистенціалізмі.

Сьогодні багатогранну творчість М. Вестфалья дослідники визначають то як феноменологічну, то як екзистенціалістську, то як постмодерністську. Втім, на наш погляд, беззаперечний світоглядний та методологічний вплив на формування теології М. Вестфалья мала філософія екзистенціалізму і, насамперед, погляди та ідеї С. К'еркеґора, якому, до речі, присвячена переважна більшість праць (як статей, так і монографій) американського мислителя (Westphal 1979 – 2014). Його феноменологія релігії

та постмодерністські погляди методологічно спираються на філософію екзистенціалізму. Численні публікації амери-канського мислителя, такі як “Бог, гріх і смерть: екзистенціальна феноменологія релігії” (1984), “К’єркеґорова критика розуму та суспільства” (1987), “Становлення самості: інтерпретація К’єркеґорової “Заключної ненаукової післямови” (1996), “Подолання онто-теології: до постмодерністської християнської віри” (2001), “Трансцендентність і самотрансцендентність: про Бога та душу” (2004), “Левінас і К’єркеґор в діалозі” (2008), “К’єркеґорова концепція віри” (2014) та інші праці, присвячені різноманітній тематиці, і, зокрема, аналізу взаємозв’язку екзистенціалізму, феноменології, постмодернізму та християнської думки, проблемі подолання онто-теології, осучаснення християнства, – загалом практично невідомі в Україні.

М. Вестфаль був організатором, натхненником та відповідальним редактором таких відомих бестселерів, як “Сучасність і розчарування нею” (1992), “К’єркеґор у постсучасну добу” (1995), “Постмодерністська філософія та християнська думка” (1999) тощо.

В українській науковій літературі творчість М. Вестфалю була представлена К. Райдою (1998; 2009) в контексті її приналежності до екзистенціальної теології. Дослідник звернув увагу на використання М. Вестфалем методології, яку розвинули М. Мерло-Понті у вступі до “Феноменології сприйняття” та П. Рікер у “Символізмі зла”, для перспективи розуміння релігійного життя (Райда 1998, 41). “Досвід керкеґорівського “Що означає померти?”, хайдеґерівського “буття-до-смерті”, ясперсівського тлумачення цього екзистенціалу як “дзеркала існування” має сприйматися у світлі екзистенціальної феноменології і помножуватися на цінності релігійних традицій і саме таким чином перетворюватися на світоглядне підґрунтя кожного індивіда у вирішенні ним проблем повсякденного існування, у пошуках власного шляху до віри в сакральне, в спасіння душі, у формуванні екзистенціально-релігійного саморозуміння” (там само).

Серед дослідників творчого доробку М. Вестфалю можна назвати і Г. Ємельяненко (2013; 2018) та Р. Соловія (2013; 2014). Г. Ємельяненко, розглядаючи ідеї М. Вестфалю в контексті екзистенціальної реформації сучасної релігії, констатує, що сам перебіг екзистенціалізації сучасної теології, феномен екзистенціальної теології як наслідок цього процесу та її методологія екзистенціально-феноменологічної, і екзистенціально-герменевтичної інтерпретації релігії в Україні залишаються відомими лише в найбільш загальних рисах. В контексті постмодерністської традиції досліджує творчість Вестфалю у своїх працях і Р. Соловій. Дослідник звертається до проблеми рецепції М. Вестфалем критики онто-теологічної метафізики М. Гайдеґгером і доводить, що для М. Вестфалю “критика Гайдеґгером онто-теології є не запереченням ідеї всемогутнього, всезнаючого і милостивого Бога, а заклик до богослов’я повернутися до своєї сутності завдяки

протиставленню Бога філософів Богу живої віри. ... Вестфаль приймає твердження Гайдеґгера про необхідність “горизонту розуміння”, що визнає таємницю і заперечує людський когнітивний контроль над Богом і світом” (Соловій 2014, 195).

Проблема ідейного та методологічного впливу екзистенціалізму на вчення і релігійну філософію М. Вестфалю за кордоном також фактично не досліджена. Лише у 2009 році у США вийшла збірка наукових статей “Дивлячись крізь призму таємного: роздуми над герменевтичною епістемологією Мерольда Вестфалю” (2009) за редакцією К. Патт у серії “Перспективи континентальної філософії”, редактором якої виступав Дж. Капуто, давній друг і колега М. Вестфалю. Серед досліджень даної збірки, на нашу думку, заслуговують на увагу статті К. Патт, “Презумпція невинності: пророча філософія релігії Мерольда Вестфалю” (2009), С. Еванса “Мерольд Вестфаль про соціополітичні імплікації К’єркеґорівського мислення” (2009) та Дж. Капуто “Що означає вестфалева критика онто-теологічної критики?” (2009).

К. Патт (2009, 19) зараховує М. Вестфалю до когорти представників нової “континентальної філософії” (докладніше див.: Smith 2009), відмічаючи консервативні контрапункти його мислення. Звертає увагу дослідниця і на діалектичність його “пророчої філософії релігії”, яка “коливається між твердженням і підозрілістю, сприйняттям і сумнівами”, або, мовою цієї статті, між “апологетикою і паралогетикою”.

С. Еванс досліджує особливості реінтерпретації М. Вестфалем соціально-політичної позиції С. К’єркеґора. Переосмислення ідей данського мислителя дозволяє, як вважає С. Еванс (2009, 35), М. Вестфалю наполягати, що соціально-політичні проблеми тематично укорінені в працях С. К’єркеґора, а пафос його мислення є радикальним, а не реакційним. “К’єркеґорова соціологія”, вважає дослідник, представляє нам К’єркеґора, який є соціальним критиком в традиціях Маркса і Ніцше, тим, хто пропонує соціальну критику, що має різке оригінальне і хвилююче відношення навіть до сьогодення. У той час, як Ніцше бачить масове суспільство як результат “нівелювання”, яке приходить після того, як західна культура відкинула іудеохристиянську метафізику, але лишилася вірною християнській моралі, К’єркеґор бачить те ж саме нівелювання як результат культури, яка нібито лишилася вірною християнській метафізиці, але, по суті, відкинула власну мораль, благоволюючи перед егоїстичним та користоловним способом життя” (Evans 2009, 37). Саме виявлення таких соціально-політичних підвалин думки данського мислителя, на думку С. Еванса, і дозволило М. Вестфалю обґрунтувати наявність у С. К’єркеґора “Релігійності С”.

Як “консерватора”, теоретика і практика “епістемологічного замирення”, у хорошому сенсі цих визначень, охарактеризовує М. Вестфаль у своїй статті і Дж. Капуто (2009, 100–101), стверджуючи, що

М. Вестфаль обстоює класичну позицію сприйняття віри, щоб зберегти найзаповітніші традиції християнської філософії і біблійної релігії. Дж. Капуто загалом критично ставиться до вестфального проекту подолання онтології, своєрідної деконструкції гайдегґерової критики метафізичної традиції, оскільки, на його думку, цей задум здійснюється в контексті традиційної християнської віри, яка накладає обмеження на критику онтології (Caputo 2009, 115).

Враховуючи публічність особистості М. Вестфала, зокрема, численні його відео-лекції у відкритому доступі в мережі інтернет та інтерв'ю, вважаємо за потрібне навести коротенькі витяги з його відповідей, даних в інтерв'ю з Б. Грегором (2006, 27): "... я думаю, що питання в Писанні і філософії є аспектами ширшого питання віри і розуму" "У той же час, коли я роблю феноменологію релігії, наприклад, як у книзі "Бог, гріх і смерть: екзистенціальна феноменологія релігії", це – герменевтична феноменологія" (Gregor 2006, 29). "Кожен потраплятиме у пастку, сказавши, що "у мене є методика, яка може зробити мене суддею Письма". З одного боку, більшість людей, які найбільше хочуть практикувати герменевтику підозри відносно біблійних авторів зовсім не прагнуть визнати Біблію в якості органу для віри і практики, а мотивовані бажанням дискредитувати її. Можна легко потрапити, мені здається, в ситуацію, в якій критика передбачає перебирання на себе ролі судді, і що це було, як мені здається, фатальним недоліком сучасності ..." (Gregor 2006, 34). "... Гайдегґер (...) в цей момент є безнадійним і безпорадним сучасним мислителем в спробі зберегти абсолютну автономію особистості" (Gregor 2006, 34). З даного інтерв'ю, приміром, впливає те, що мислитель ототожнює фактично екзистенціальну феноменологію релігії з герменевтичною феноменологією, а, отже, екзистенціально-герменевтична феноменологія може визначитися як його методологічний підхід, хоча і до віднаходження методики тлумачення Біблії М. Вестфаль ставиться доволі обережно. Натомість у особистій переписці з професором Вестфалем від 03.07. 2013 р. на наше припущення щодо еволюції його поглядів від екзистенціальної феноменології до герменевтичної феноменології, він відповів "Я думаю, що ви маєте рацію, коли бачите рух в моєму мисленні від екзистенціальної феноменології до герменевтичної феноменології". Власне, лише ґрунтовний та детальний аналіз праць М. Вестфала дозволяє зрозуміти, що він правий в обох випадках.

У збірці "Біблійна герменевтика: п'ять проєкцій" (2012) представлено п'ять головних на сьогодні напрямків біблійної герменевтики: історико-постмодерністський (С. Спенсер), філософсько-богословський (М. Вестфаль), спокутно-історичний (Р. Гаффін молодший), канонічний (Р. Уолл). А це, на нашу думку, також свідчить про неабиякий внесок М. Вестфала в традицію інтерпретації божественного провозвістя та модернізацію християнського мислення в сучасну добу

(докладніше див.: Westphal 2002; 2003; 2005; 2012; Sands 2018).

Обговорення

Екзистенціальна есхатологія Г. Слейта у культивуванні к'єркеґорівської методології розуміння та інтерпретації реальності спрямована на подальший розвиток "діалектики віри" як підстави подальшого гуманістичного існування людей у сучасному світі. Спираючись на морально-етичну категоричність екзистенціалістів (насамперед, С. К'єркеґора та М. Бердяєва), Г. Слейт виступає проти культурної квазі-християнізації мас державною Церквою і залежності сучасного віруючого від вибіркового Милосердя, схильного нехтувати справжньою святістю. Подальшу екзистенціалізацію християнської теології у XXI столітті він пов'язує з необхідністю застерегти її від подальшого розмивання відмінності між іманентним і трансцендентним, як на його думку, – головної риси християнства.

Також Г. Слейт, як послідовник ідей М. Бердяєва, розуміє та розвиває діалектичне мислення в напрямку збереження "напруженості мислення". І джерелом цієї напруженості в усі часи виступає дихотомія одиничного та множинного, яка, за переконанням Г. Слейта, стосується взаємопов'язаних протилежностей – протилежностей, які, зрештою, й формують парадокси людського мислення. Феномен втілення Бога в Христі, як доводить Г. Слейт, є найдовершенішим й екзистенційно підтвердженим парадоксом, що проливає світло на всі інші парадокси обмеженого (через скінченність) існування людини. І ці положення його теології та філософії релігії заслуговують на подальший розвиток та дослідження з огляду на новопосталі екзистенційні виклики для людства і християн зокрема.

Неповністю висвітленим залишається питання застосування М. Вестфалем понятійного апарату екзистенціалізму в методологічному плані. Тому це питання потребує детальнішого дослідження, зокрема аналізу особливостей еволюції поглядів М. Вестфала від його раннього періоду творчості до пізнього, тобто, від екзистенціальної феноменології до герменевтичної феноменології, розкриття безпосередньої ролі та значення постаті й ідей М. Вестфала в сучасній американській теології, особливостей його екзистенціальної еклезіології та екуменізму в якості підґрунтя релігійної етики, специфіки розуміння ним ідей С. К'єркеґора та переосмислення його спадку у постмодерністському контексті (докладніше див.: Шевченко 2016; 2017; Shevchenko 2019).

Висновки

Екзистенціальну теологію як феномен постекзистенціалістського часу репрезентують, насамперед, праці американських релігійних філософів та теологів – Г. А. Слейта та М. Вестфала, творчість яких безумовно формувала і формує сьогодні релігійно-філософське тло новітнього християнського мислення. Обидва сучасних мислителя у своїх філософських поглядах та етико-релігійних концепціях, глибоко переосмислюючи та

трансформуючи теоретико-методологічний спадок європейської континентальної філософії й теології, намагаються розвивати не лише теологічну, але й екзистенційну проблематику у її співвідношенні з соціальними та культурними проблемами. Особлива увага у їхніх концепціях приділяється й проблемам американського суспільства, питанням духовного відродження людини (і не лише віруючої). Втім вони, як представники екзистенціальної теології, у зарубіжних дослідженнях майже не класифікуються, можливо і через їхню безпосередню участь до недавнього часу у цьому процесі.

Отже, розглянутий матеріал дає змогу дійти висновку про те, що в Україні фактично відсутні, за виключенням поодиноких праць, дослідження як поглядів цих представників екзистенціальної теології кожного зокрема, так і феномену екзистенціальної теології загалом, що відкриває широке поле для майбутніх дослідників у розробленні та вирішенні окресленої проблематики.

Список літератури

1. Горбань Р. А. Есхатологічна перспектива історії в інтерпретації Миколи Бердяєва : монографія. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2014. 280 с.
2. Ємельяненко Г. Д. Філософські засновки екзистенціальної теології (антропологічні, онтологічні та гносеологічні аспекти). Київ : Автограф, 2018. 384 с.
3. Ємельяненко Г. Д. Екзистенціальна теологія в сучасному світі. *Auspicia: Mezinárodní česko-ukrajinské vědecko-teoretické vydání*. 2013. Roč. X, č. 3. С. 112–115.
4. Райда К. Ю. *Екзистенціальна філософія: традиція і перспективи*. Київ : Видавець Парапан, 2009. 328 с.
5. Райда К. Ю. *Історико-філософське дослідження постекзистенціалістського мислення*. Київ : Український центр духовної культури, 1998. 216 с.
6. Соловій Р. *Виникаюча церква*. Черкаси : Коллеквіум, 2014. 328 с.
7. Соловій Р. Проект Мерольда Вестфала та його внесок у формування герменевтики християнської спільноти у контексті постмодерну. *Філософська думка. Sententiae*. Спецвип. IV : Герменевтика традиції та сучасності у теології та філософії. Вінниця : ВНТУ, 2013. С. 133–144.
8. Соловій Р. Рецепція ідей «герменевтики підозри» Поля Рікера у філософії релігії Мерольда Вестфала. *Sententiae*. 2013. № 29 (2). С. 101–113.
9. Шевченко С. Л. *Методологічна та ідейна кореляція християнської теології і екзистенціалізму : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.11*. Київ, 2017. 472 с.
10. Шевченко С. Л. *Християнська теологія та екзистенціалізм* : монографія. Київ : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2016. 440 с.
11. *Biblical Hermeneutics: Five Views* / eds. Stanley E. Porter, Beth M. Stovell. Downers Grove, IL : IVP Academic, 2012. 224 p.
12. Caputo J. D. What Is Merold Westphal's Critique of Ontotheology Criticizing? *Gazing Through a Prism Darkly: Reflections on Merold Westphal's Hermeneutical Epistemology* / ed. B. Keith Putt. New York : Fordham University Press, 2009. P. 100–115.
13. Evans C. S. Merold Westphal on the Sociopolitical Implications of Kierkegaard's Thought. In: *Gazing Through a Prism Darkly: Reflections on Merold Westphal's Hermeneutical Epistemology* / ed. B. Keith Putt. New York : Fordham University Press, 2009. P. 35–45.
14. Gregor B. Hermeneutics, Scripture, & Faithful Philosophizing: An Interview with Merold Westphal. *Journal of Philosophy & Scripture*. 2006. Vol. 4, iss. 1. P. 26–40.
15. *Kierkegaard in Post/Modernity* / eds. Martin Beck Matustik, Merold Westphal. Bloomington : Indiana University Press, 1995. 324 p.
16. Marsh J., Caputo J., Westphal M. *Modernity and Its Discontents*. New York : Fordham University Press, 1992. 219 p.
17. *Postmodern Philosophy and Christian Thought* / ed. Merold Westphal. Bloomington : Indiana University Press, 1999. 304 p.
18. Sands J. *Fundamental Theology in Merold Westphal's Philosophy of Religion*. Bloomington ; Indianapolis : Indiana University Press, 2018. 328 p.
19. Shevchenko S. Self-Identity through the Prism of Other in Merold Westphal's Existential Philosophy of Religion. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*. 2019. Vol. 18, iss. 53. P. 156–170.
20. Slaatte H. A. *Time and Its End: A Comparative Existential Interpretation of Time and Eschatology*. New York : Vantage Press, 1962. 297 p.
21. Slaatte H. A. *The Paradox of Existentialist Theology: The Dialectics of a Faith-Subsumed Reason-in-Existence*. New York : Humanities Press, 1971. 254 p.
22. Slaatte H. A. *The Pertinence of the Paradox: A Study of the Dialectics of Reason-in-Existence*. Washington, DC : University Press of America, 1982. XV + 268 p.
23. Slaatte H. A., Sendaydiego H. *The Philosophy of Martin Heidegger*. Lanham, MD : University Press of America, 1984. VI + 140 p.
24. Slaatte H. A. *Time, Existence, and Destiny: Nicholas Berdyaev's Philosophy of Time*. New York : P. Lang, 1988. VIII + 201 p. (Contemporary Existentialism, vol. 1).
25. Slaatte H. A. *A Re-Appraisal of Kierkegaard*. Lanham : University Press of America, 1995. 157 p.
26. Slaatte H. A. *Personality, Spirit, and Ethics: The Ethics of Nicholas Berdyaev*. New York : P. Lang, 1997. IX + 122 p.
27. Smith J. K. A. Continental Philosophy of Religion: Prescriptions for a Healthy Subdiscipline. *Faith and Philosophy*. 2009. Vol. 26, no. 4. P. 440–448.
28. Westphal M. *History and Truth in Hegel's Phenomenology*. Atlantic Highlands : Humanities Press, 1979. 233 p.
29. Westphal M. *God, Guilt, and Death: An Existential Phenomenology of Religion*. Bloomington : Indiana University Press, 1984. 305 p.
30. Westphal M. *Kierkegaard's Critique of Reason and Society*. Macon, GA : Mercer University Press, 1987. XII + 129 p.
31. Westphal M. *Hegel, Freedom, and Modernity*. New York : State University of New York Press, 1992. 326 p.
32. Westphal M. *Suspicion and Faith: The Religious Uses of Modern Atheism*. Grand Rapids, MI : William B. Eerdmans Publishing Company, 1993. 296 p.
33. Westphal M. Christian Philosophers and the Copernican Revolution. In: *Christian Perspectives on Religious Knowledge* / eds. C. Stephen Evans, Merold Westphal. Grand Rapids : William B. Eerdmans Publishing Company, 1993. P. 161–179.
34. Westphal M. Postmodernism and Religious Reflection. *International Journal for Philosophy of Religion*. 1995. Vol. 38, iss. 1–3. P. 127–143.
35. Westphal M. *Becoming a Self: A Reading of Kierkegaard's Concluding Unscientific Postscript*. West Lafayette, IN : Purdue University Press, 1996. 280 p.
36. Westphal M. Positive Postmodernism as Radical Hermeneutics. In: *The Very Idea of Radical Hermeneutics* / ed. Roy Martinez. Atlantic Highlands : Humanities Press, 1997. P. 48–63.
37. Westphal M. *Overcoming Onto-Theology: Toward a Postmodern Christian Faith*. New York : Fordham University Press, 2001. 306 p.
38. Westphal M. The Emergence of Modern Philosophy of Religion. In: *A Companion to Philosophy of Religion* / eds. Philip L. Quinn, Charles Taliaferro. Cambridge, MA : Blackwell, 2002. P. 111–117.
39. Westphal M. Whose Philosophy? Which Religion? Reflections on Reason as Faith. In: *Transcendence in Philosophy and Religion* / ed. James E. Faulconer. Bloomington : Indiana University Press, 2003. P. 13–34.
40. Westphal M. *Transcendence and Self-Transcendence: On God and the Soul*. Bloomington ; Indianapolis : Indiana University Press, 2004. 238 p.
41. Westphal M. Onto-Theology, Metanarrative, Perspectivism, and the Gospel. In: *Christianity and the Postmodern Turn: Six Views* / ed. Myron B. Penner. Grand Rapids, MI : Brazos, 2005. P. 141–156.

42. Westphal M. *Levinas and Kierkegaard in Dialogue*. Bloomington : Indiana University Press, 2008. 186 p.
43. Westphal M. *Whose Community? Which Interpretation? Philosophical Hermeneutics for the Church*. Grand Rapids : Baker Academic, 2009. 160 p.
44. Westphal M. Existentialism and Religion. In: *The Cambridge Companion to Existentialism* / ed. Steven Crowell. New York : Cambridge University Press, 2012. P. 322–341.
45. Westphal M. *Kierkegaard's Concept of Faith*. Grand Rapids : Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 2014. 294 p.

References

1. Horban, Richard. 2014. *Eschatologichna perspektyva istorii v interpretatsii Mykoly Berdiaieva: monohrafiia* [Eschatological Perspective of History in Mykola Berdyaev's Interpretation: Monograph]. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria.
2. Yemelianenko, Hanna. 2018. *Filosofski zasnovky ekzystentsialnoi teolohii (antropolohichni, ontolohichni ta hnoseolohichni aspekty)* [Philosophical Foundations of Existential Theology (Anthropological, Ontological and Epistemological Aspects)]. Kyiv: Avtohrif.
3. Yemelianenko, Hanna. 2013. "Ekzystentsialna teolohiia v suchasnomu sviti" ["Existential Theology in the Contemporary World"]. *Auspicia: Mezinárodní česko-ukrajinské vědecko-teoretické vydání* 3: 112–115.
4. Raida, Kostiantyn. 2009. *Ekzystentsialna filozofia: tradytsiia i perspektyvy* [Existential Philosophy: Tradition and Prospects]. Kyiv: Vydavets Parapan.
5. Raida, Kostiantyn. 1998. *Istoryko-filosofske doslidzhennia postekzystentsialistskoho myslennia* [Historical and Philosophical Study of Post-Existentialist Thinking]. Kyiv: Ukrainnyi Tsentrukukhivnoi Kultury.
6. Solovii, Roman. 2014. *Vynykaiucha tserkva* [The Emerging Church]. Cherkasy: Kollokvium.
7. Solovii, Roman. 2013. "Proekt Merolda Vestfala ta yoho vnesok u formuvannia hermenevtyky khrystianskoi spilnoty u konteksti postmodernu" ["Merold Westphal's Project and His Contribution to the Formation of the Hermeneutics of Christian Community in the Context of Postmodernity"]. *Filosofska dumka. Sententiae*. Special issue IV: *Hermenevtyka tradytsii ta suchasnosti u teolohii ta filozofii*, 133–144.
8. Solovii, Roman. 2013. "Retseptsii idei 'hermenevtyky pidozry' Polia Rikera u filozofii relihii Merolda Vestfala" ["Reception of Paul Ricoeur's 'Hermeneutics of Suspicion' in Merold Westphal's Philosophy of Religion"]. *Sententiae* 29 (2): 101–113. <https://doi.org/10.22240/sent29.02.101>.
9. Shevchenko, Serhii. 2017. "Metodolohichna ta ideina koreliatsiia khrystianskoi teolohii i ekzystentsializmu" ["Methodological and Ideological Correlation of Christian Theology and Existentialism"]. DSc diss., H. S. Skovoroda Institute of Philosophy, National Academy of Sciences of Ukraine.
10. Shevchenko, Serhii. 2016. *Khrystianska teolohiia ta ekzystentsializm: monohrafiia* [Christian Theology and Existentialism: Monograph]. Kyiv: H. S. Skovoroda Institute of Philosophy, National Academy of Sciences of Ukraine.
11. Porter, Stanley E., and Beth M. Stovell, eds. 2012. *Biblical Hermeneutics: Five Views*. Downers Grove, IL: IVP Academic.
12. Caputo, John D. 2009. "What Is Merold Westphal's Critique of Ontotheology Criticizing?" In *Gazing Through a Prism Darkly: Reflections on Merold Westphal's Hermeneutical Epistemology*, edited by B. Keith Putt, 100–115. New York: Fordham University Press.
13. Evans, C. Stephen. 2009. "Merold Westphal on the Sociopolitical Implications of Kierkegaard's Thought." In *Gazing Through a Prism Darkly: Reflections on Merold Westphal's Hermeneutical Epistemology*, edited by B. Keith Putt, 35–45. New York: Fordham University Press.
14. Gregor, Brian. 2006. "Hermeneutics, Scripture, & Faithful Philosophizing: An Interview with Merold Westphal." *Journal of Philosophy & Scripture* 4 (1): 26–40.
15. Matustik, Martin Beck, and Merold Westphal, eds. 1995. *Kierkegaard in Post/Modernity*. Bloomington: Indiana University Press.
16. Marsh, James, John Caputo, and Merold Westphal. 1992. *Modernity and Its Discontents*. New York: Fordham University Press.
17. Westphal, Merold, ed. 1999. *Postmodern Philosophy and Christian Thought*. Bloomington: Indiana University Press.
18. Sands, Justin. 2018. *Fundamental Theology in Merold Westphal's Philosophy of Religion*. Bloomington; Indianapolis: Indiana University Press.
19. Shevchenko, Serhii. 2019. "Self-Identity through the Prism of Other in Merold Westphal's Existential Philosophy of Religion." *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 18 (53): 156–170.
20. Slaatte, Howard A. 1962. *Time and Its End: A Comparative Existential Interpretation of Time and Eschatology*. New York: Vantage Press.
21. Slaatte, Howard A. 1971. *The Paradox of Existentialist Theology: The Dialectics of a Faith-Subsumed Reason-in-Existence*. New York: Humanities Press.
22. Slaatte, Howard A. 1982. *The Pertinence of the Paradox: A Study of the Dialectics of Reason-in-Existence*. Washington, DC: University Press of America.
23. Slaatte, Howard A., and Henry Sendaydiego. 1984. *The Philosophy of Martin Heidegger*. Lanham, MD: University Press of America.
24. Slaatte, Howard A. 1988. *Time, Existence, and Destiny: Nicholas Berdyaev's Philosophy of Time*. New York: Peter Lang.
25. Slaatte, Howard A. 1995. *A Re-Appraisal of Kierkegaard*. Lanham: University Press of America.
26. Slaatte, Howard A. 1997. *Personality, Spirit, and Ethics: The Ethics of Nicholas Berdyaev*. New York: Peter Lang.
27. Smith, James K. A. 2009. "Continental Philosophy of Religion: Prescriptions for a Healthy Subdiscipline." *Faith and Philosophy* 26 (4): 440–448. <https://doi.org/10.5840/faithphil200926440>.
28. Westphal, Merold. 1979. *History and Truth in Hegel's Phenomenology*. Atlantic Highlands: Humanities Press.
29. Westphal, Merold. 1984. *God, Guilt, and Death: An Existential Phenomenology of Religion*. Bloomington: Indiana University Press.
30. Westphal, Merold. 1987. *Kierkegaard's Critique of Reason and Society*. Macon, GA: Mercer University Press.
31. Westphal, Merold. 1992. *Hegel, Freedom, and Modernity*. New York: State University of New York Press.
32. Westphal, Merold. 1993. *Suspicion and Faith: The Religious Uses of Modern Atheism*. Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans Publishing Company.
33. Westphal, Merold. 1993. "Christian Philosophers and the Copernican Revolution." In *Christian Perspectives on Religious Knowledge*, edited by C. Stephen Evans and Merold Westphal, 161–179. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company.
34. Westphal, Merold. 1995. "Postmodernism and Religious Reflection." *International Journal for Philosophy of Religion* 38 (1–3): 127–143.
35. Westphal, Merold. 1996. *Becoming a Self: A Reading of Kierkegaard's Concluding Unscientific Postscript*. West Lafayette, IN: Purdue University Press.
36. Westphal, Merold. 1997. "Positive Postmodernism as Radical Hermeneutics." In *The Very Idea of Radical Hermeneutics*, edited by Roy Martinez, 48–63. Atlantic Highlands: Humanities Press.
37. Westphal, Merold. 2001. *Overcoming Onto-Theology: Toward a Postmodern Christian Faith*. New York: Fordham University Press.
38. Westphal, Merold. 2002. "The Emergence of Modern Philosophy of Religion." In *A Companion to Philosophy of Religion*, edited by Philip L. Quinn and Charles Taliaferro, 111–117. Cambridge, MA: Blackwell.
39. Westphal, Merold. 2003. "Whose Philosophy? Which Religion? Reflections on Reason as Faith." In *Transcendence in Philosophy and Religion*, edited by James E. Faulconer, 13–34. Bloomington: Indiana University Press.
40. Westphal, Merold. 2004. *Transcendence and Self-Transcendence: On God and the Soul*. Bloomington; Indianapolis: Indiana University Press.
41. Westphal, Merold. 2005. "Onto-Theology, Metanarrative, Perspectivism, and the Gospel." In *Christianity and the Postmodern Turn: Six Views*, edited by Myron B. Penner, 141–156. Grand Rapids, MI: Brazos.

42. Westphal, Merold. 2008. *Levinas and Kierkegaard in Dialogue*. Bloomington: Indiana University Press.
 43. Westphal, Merold. 2009. *Whose Community? Which Interpretation? Philosophical Hermeneutics for the Church*. Grand Rapids: Baker Academic.

44. Westphal, Merold. 2012. "Existentialism and Religion." In *The Cambridge Companion to Existentialism*, edited by Steven Crowell, 322–341. New York: Cambridge University Press.

45. Westphal, Merold. 2014. *Kierkegaard's Concept of Faith*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company.

Serhii Shevchenko

FORMATION AND DEVELOPMENT OF EXISTENTIAL THEOLOGY IN A HISTORIOGRAPHICAL PERSPECTIVE

Introduction. The article examines the correlation and mutual influence of Christian theology and existentialism in the context of the formation and development of existential theology. Although existentialism has long been studied in both religious and atheistic forms, its methodological and ideological interaction with Christian theology, especially in post-existentialist thought, remains insufficiently explored. **The aim and tasks.** The aim of this investigation is to analyze the specifics of the correlation and mutual influence of Christian theology and existentialism. The tasks are to scrupulously cover a wide range of both foreign and Ukrainian sources devoted to the study of the works of representatives of existential theology, primarily Howard Alexander Slaatte and Merold Westphal. **Research methods.** The research methodology consists of systemic, historical, dialectical and analytical approaches, which allowed us to objectively analyze and interpret the multifaceted processes of integration of existentialism with theology. Due to the use of comparative, hermeneutic and contextual methods, we managed to compare, contrast and synthesize diverse ideas, views and assessments of researchers of the heritage of outstanding theologians, whose works remain little known in Ukraine. **Research results.** The study shows that existential theology develops as a specific form of interaction between existentialist philosophy and Christian theological thought. Howard Alexander Slaatte represents this development through eschatological-existential dialectics and the Kierkegaardian-Berdyayevian tradition, while Merold Westphal demonstrates a movement from existential phenomenology toward hermeneutical phenomenology. **Discussion.** The discussion clarifies the methodological problem of classifying Slaatte and Westphal as existential or post-existentialist thinkers. Their works demonstrate that existentialist, phenomenological, and hermeneutical approaches can be integrated into Christian theological thought. **Conclusions.** Numerous foreign studies confirm a rather obvious arbitrariness in the definition and classification of the main postulates of religious philosophers and theologians, both existentialists and existential thinkers, which indicates the presence of methodological contradictions in the assessment of the phenomenon of classical existentialism in general and existential theology in particular.

Keywords: Christian theology, existentialism, existential theology, existential dialectics, post-existentialist thinking, philosophy of religion.

Дата першого надходження: 02.02.2026.

Дата прийняття до друку: 31.03.2026.

Дата публікації: 28.05.2026

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.1.21229>

УДК 141.7:172.1:355.01(045)

ЕГАЛІТАРИЗМ ЯК ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Марія Абисова

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

maria.abysova@npp.kai.edu.ua | <https://orcid.org/0000-0002-6461-7769>

Анотація. У статті здійснено філософський аналіз трансформації егалітарного розуміння соціальної справедливості в умовах війни. З'ясовано, що класичні моделі егалітаризму переважно ґрунтуються на припущенні соціальної симетрії, інституційної стабільності та нормативно впорядкованої суспільної кооперації між формально рівними суб'єктами. Водночас обґрунтовано, що сучасний егалітаризм суттєво переглядає ці передумови, враховуючи вразливість, залежність, контекстуальну асиметрію та реляційний характер соціальних зобов'язань. Аргументовано, що війна радикалізує асиметрії соціального існування, створюючи нерівномірний розподіл ризиків, обов'язків, соціальної вразливості та політичного визнання. Розкрито поняття функціональної нерівності як форми асиметричного розподілу ризиків і доступу до захисту у воєнному суспільстві. Наголошено, що проблема справедливості в умовах війни полягає не в усуненні будь-якої асиметрії, а у визначенні нормативних меж її допустимості. Зроблено висновок, що війна не скасовує принцип моральної рівності, однак трансформує умови його реалізації.

Ключові слова: соціальна рівність, соціальна нерівність, соціальна справедливість, егалітаризм, війна, функціональна нерівність, вразливість, моральна рівність.

Вступ

У сучасному світі проблема соціальної справедливості набуває особливої гостроти в умовах війни, яка трансформує не лише політичні інститути, механізми розподілу ресурсів чи форми соціальної взаємодії, а й самі нормативні умови функціонування справедливості. Війна радикально змінює структуру суспільного порядку, оскільки суспільство дедалі більше організовується відповідно до логіки безпеки, мобілізації та колективного виживання. За таких умов проблема рівності перестає бути лише питанням формально-правового статусу або розподілу ресурсів і набуває соціально-філософського значення.

В українському науковому дискурсі ідея соціальної рівності також розглядається не лише як формально-правовий принцип, а як соціально-філософська проблема, пов'язана з моральною цінністю рівності та справедливою організацією суспільства (Бірюк 2023, 42–43). Цей підхід важливо доповнити виміром соціальної вразливості, який у кризових умовах набуває особливої ваги. В українському контексті проблематика соціальної вразливості розробляється, зокрема, на прикладі прекаріату як спільноти, що потребує захисту та соціальної підтримки (Пасько 2023, 220–222).

У класичних теоріях егалітаризму проблема справедливості переважно розглядалася в межах